Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 2

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 758 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr 10
Baxtiyor Islamov

Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati 12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oipnazarov

Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System 18
Zufarova Nozima Gulamiddinovna

Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar 26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich

Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari 32
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi

Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari 37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich

Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir 41
Agzamov Shaxboz Akmalovich

Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish 46
A. X. Salamov

Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida 50
Dosmuratova Shaxista Kengashovna

Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi 57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna

Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari 65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich

Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari........ 69
Shamsiyev Nodir Muratovich

Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari........ 74
Shagazatov Oybek bahodirovich

Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari 78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich

Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari 82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich

Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari 86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna

O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) 91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna

Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi........ 96
Nazarova Umida Avazovna

Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari........ 100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich

Globallashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish 105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning oʻrni va ahamiyati........110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi

Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili........115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich

Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish........121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi

Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari........125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich

Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан........131
Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari........137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich

Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish........143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva

Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili........150
Sultonboeva Munira bahodirovna

Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar........156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon oʻgʻli

Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта........161
С. С. Алиева, А. Назаров

Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish........169
Sheraliyeva Saida Azatovna

Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari........172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich

Инклюзивное образование и его особенности........177
Зайнутдинова Умида Джалоловна

Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yoʻllari........181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich

Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yoʻllari........186
Hakimov Ulugʻbek Furqat oʻgʻli

Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari........190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon Gʻulomjon oʻgʻli

Oʻzbekistonda sugʻurta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi........195
G. Adilova

Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini oʻyinlar nazariyasi usuli bilan baholash........199
Mardiyev Nurali

Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari........205
Yaxyayeva Inobat Karimovna

Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili........209
Borotov Sharofiddin Jumaqul oʻgʻli

Koʻchmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari........215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yoʻnalishlari........223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna

Oʻzbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar........228
Eshimov Alisher Dusmurodovich

Tashqi savdoda notarif usullarni qo‘llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi) 236
Norqobilov Akobir Iso o‘g‘li

Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari....242
Rabbimov Elbek Abdulloyevich

Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog‘liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari 247
Imonqulov Nuriddin Qo‘shmon o‘g‘li

Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari....252
Shoymardonov Orziqul Jo‘ra o‘g‘li

Majburiy tibbiy sug‘urtaning vujudga kelishi va o‘ziga xos xususiyatlari....258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich

O‘zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma’murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish 262
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi

Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli 268
Shokirov Mirkamol Mirolim o‘g‘li

Boshqaruv hisobida mas’uliyat markazlarini tashkil etish masalalari....276
Sobirov Otabek Olimjonovich

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo‘llari 279
Kultayev Farxod Shavkatovich

Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko‘rsatkichlariga ta’sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish....283
Normo‘minov Temurbek Sheraliyevich

O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo‘llari 286
To‘ychiyev Otabek Shamshiyevich

Venchur kapitalining mohiyati va O‘zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari....290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna

Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash zarurati....295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug‘bek o‘g‘li

Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta’sirini ko‘p omilli ekonometrik modellashtirishda tahlil qilish....299
Abdunazarova Shahnoza Norqo‘chqor qizi

Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo‘llari....304
Abdullayev Boburjon Akbaralievich

Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o‘rni 308
Akbarov Akmalxon Akrom o‘g‘li

Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish 312
Mirzayeva Nargiza Batirovna

Talabalarning oilali bo‘lishiga ta’sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv....316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov

Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation....321
Mukhlisa Ikramova

Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o‘rni va iqtisodiy rivojlanishga ta’siri....327
Yusupov Muhammadali Soxib o‘g‘li, J.D. Xojiyev

Temir yo‘l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo‘yicha xorijiy tajriba....331
Kadirova Sharofat Amonovna

Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлйўловчи” 334
Н. Э. Кахарова

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi 339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li

"STEKLOPLASTIK" MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish 344
Musyeva Shoira Azimovna

Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari 350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova

Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans....355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova

Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligiini KPI orqali baholash uslubiyati 359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich

Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari 364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna

Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari 371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi

Процессы цифровизации АО "Hududgazta'minot" 375
Хусанов Кахрамон Нишонович

O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari....380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi 383
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich

Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash....388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari....396
Sh. Madraimov

Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida....399
Xasanova Lola Mamasharifovna

Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari 402
B. B. Berkinov

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari 411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li

Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida) 415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich

Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari 422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li

Финансы или корпоративные финансы....428
Уринов Бобур Насиллоевич

In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features 434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi

Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari 439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li

Сокращение уровня бедности в Узбекистане 445
Амирджанова Ситора Суннат кизи

Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash 450
S. B. Inoyatov

Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari 455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li

Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari 462
Ollokulova Feruza Mansurovna

Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili 465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich

Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati 471
Xalmuxamedova Zeboxon Babaxanovna

Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari 475
M. Yuldosheva

Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari 482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna

O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili 489
Mirzayev Mirza Abdullayevich

Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi 494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna

Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi 501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna

Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish 505
Karamatova Noiba Husnitdinovna

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlari 512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich

Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ 519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович

O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari 524
Sultanov Baxram Begdullayevich

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях 528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна

Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri 536
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi

Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin 541
Muminov Akmal Tulkunovich

Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri 545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich

Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari 550
Shukurov Ilxom Safarboyevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Turli mamlakatlarda oliy ta’limni moliyalashtirish yo‘llari 557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi

Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi 562
Yuldashev G‘iyos Turabekovich

Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari 566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna

Qishloq xo‘jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish 572
Boltayev Abror Sayitmuradovich

Секреты интересного урока в начальной школе 579
Гараева Олеся Владимировна

Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o‘rni 582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna

Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi 586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich

O‘zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida 593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich

Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control 599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich

Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari 604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich

Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки 608
Жураев Ислом Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна

Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba 614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich

Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi 621
Po‘latov Ma’murjon Murodjon o‘g‘li

Oliy ta’lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari 625
Abdukadirova Kamola Azimovna

Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari 629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o‘g‘li

Ichki turizmni rivojlantirish bo‘yicha infrastruktura holati 636
Dehqonov Burxon Rustamovich

Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo‘llari 642
Kamilov Abror Anvarovich

O‘zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish 647
Dodiyev Fozil O‘tkurovich

O‘zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari 653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari 658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o□g□li

Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish 663
Saitkamolov Muxammadxo‘ja Sobirxo‘ja o‘g‘li, Karabayev Rustam Zafarovich

Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug‘urta institutlarining tutgan o‘rni 673
K. A. Sharipov, D. Jo‘rayev

Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini 678
Aripov Oybek Abdullayevich

Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture 683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi

Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili 690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna

Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies 698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi

A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages 705
Davronova Zilola Gulomovna

Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish 709
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi

Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari 715
Maxmudov Azamat Normuradovich

Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari 721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar 727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich

Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish 734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi

Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari 741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li

Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari 747
Xusanov Ulugbek Nishanovich

Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar 752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

XORIJIY BANKLARNING MOLIYA INJINIRINGI MAHSULOTLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich
ISFT instituti dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliyaviy injiring mahsulotlari moliyaviy operatsiyalarni optimallashtirish va risklarni boshqarish uchun mo'ljallangan innovatsion moliyaviy vositalarni, bazi mashhur moliyaviy injiniring mahsulotlariga tuzilgan moliyaviy mahsulotlar, derivativlar, ixtisoslashtirilgan investitsiya fondlari va boshqalar o'rganishdan iborat.

Kalit so'zlar: moliyaviy injiniring, qimmatli qog'ozlar, moliyaviy innovatsiyalar, bank innovatsiyasi, bank injiniringi.

Abstract: In this article, financial engineering products are innovative financial tools designed to optimize financial operations and risk management, financial products, derivatives, specialized investment funds, etc., made up of some popular financial engineering products.

Key words: financial engineering, securities, financial innovation, banking innovation, banking engineering.

Аннотация: В данной статье продукты финансового инжиниринга представляют собой инновационные финансовые инструменты, предназначенные для оптимизации финансовых операций и управления рисками, финансовые продукты, деривативы, специализированные инвестиционные фонды и т. д., состоящие из некоторых популярных продуктов финансового инжиниринга.

Ключевые слова: финансовый инжиниринг, ценные бумаги, финансовые инновации, банковские инновации, банковский инжиниринг.

KIRISH

Tijorat banklarining qimmatli qog'ozlar bozorida ishtirokini kengaytirish, ular orqali oladigan daromadini oshirish masalasini dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu holat, rivojlanayotgan davlatlarning jahon bank bozorida o'z o'rnini egallashda banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini yanada takomillashtirish borasidagi ilmiy yondoshuvlarga katta e'tibor qaratish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Xususan, jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozdan keyin har bir davlat banklarining faoliyatini tahlil qilishda bank bozorida moliyaviy injiniring tizimini yaratish borasidagi ilmiy-tadqiqotlarni olib borilishi, mamlakat bank tizimi daromadini oshirishga sabab bo'lmoqda.

O'zbekistonda bank tizimidagi muammolarni aniqlash va yechimini topishda tijorat banklari qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini yanada takomillashtirish jarayonlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida bank tizimini isloh etishga qaratilgan "...bank faoliyatini tartibga soluvchi zamonaviy tamoyil va mexanizmlarni joriy etish, naqdsiz hisob-kitoblar hajmi va qamrovini oshirish, bank kassalariga naqd pul tushumini rag'batlantirish, kreditorlarning huquqlarini himoya qilish" [1] kabi muhim vazifalar belgilab berildi.

Bank biznesida qo'llanilayotgan yangiliklar faqatgina texnik jihatdan yondoshuv bo'lmasdan balki biznesni yangi formalarini qo'llash, bozorda ishlash metodlarini, yangi xizmat va mahsulotlarni kiritish, yangi moliyaviy instrumentlarni qo'llashlarni qamrab olib, bu moliyaviy injiniringning barcha mahsuloti va natijalarini beradi. Ko'pgina olib borilgan tadqiqotlarda moliyaviy injiniring mahsuloti sifatida qimmatli qog'ozlar [2] yoki iqtisodiy subyektlarni ayrim tarmoqlari orqali baholashga harakat qilingan [3]. Moliyaviy injiniringning juda ko'p qo'llanish tarmoqlari tadqiq etilmagan.

ADABIYOT SHARHI

A. Proxorov bank sohasida “texnologiya” tushunchasini aniqlash bo‘yicha o‘zining xulosalarini ilgari surgan bo‘lsa [4], S. Ojegov “texnologiya” tushunchasini bank sohasidagi o‘rniga emas [5], balki barcha sohada qo‘llash asosida banklar tizimi bilan bog‘liqlik jarayonlarini ochib bergan. Moliyaviy injiniring jarayonlari orqali texnologiyani bank sohasida qo‘llash u bank faoliyatining barcha jarayonlari bank mahsulotlari [6], operatsiyalari va boshqa yo‘nalishlarida qo‘llaniladi. T. Buy, L. Galis, R. Kolb, Dj. Overdaxl, V. Dyufe, N. Giddi, va boshqalarni keltirib o‘tish mumkin [7].

Moliyaviy injiniring jarayonlari orqali texnologiyani bank sohasida qo‘llash u bank faoliyatining barcha jarayonlari bank mahsulotlari, operatsiyalari va boshqa yo‘nalishlarida qo‘llaniladi. Bundan kelib chiqadiki, moliyaviy injiniring hamda moliyaviy menejment (bank) o‘rtasidagi bog‘liqlik jarayonlarini baholashda, ular uchun umumiy tushuncha bo‘lgan ya’ni risklarni kamaytirishga asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bu ikki tushuncha o‘zining boshqaruv tizimi obyektiga ega bo‘lib, moliyaviy (bank) menejmenti maqsadi ikkiga ya’ni taktik va strategikga ajratiladi. Moliyaviy injiniring tushunchasiga turlicha qarashlar 1985-yildan buyon o‘zini dolzarbligini yo‘qotmagan. Yuqorida keltirilgan nazariy qarashlar orqali moliyaviy injiniring faoliyatini 2 ta yo‘nalishga ajratish mumkin. Birinchisi, yangi moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqish. Ikkinchisi, risklarni minimallashtirish orqali moliyaviy samaradorlikni oshirish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirish, bank xizmatlari va mahsulotlarini ta’sirchanligi baxolash, statistik tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Bank sohasidagi oxirgi o‘zgarishlar shuni ko‘rsatmoqdaki moliyaviy injiniring sohasiga yangi moliyaviy va innovatsion mahsulotlar orqali moliyaviy innovatsiyalar kirib kelishi, moliyaviy risklarni samarali boshqarish tizimlarini ishlab chiqilishi ularning bu sohasiga bo‘lgan qiziqishini oshirib bormoqda. Ammo ko‘rib chiqilgan turlicha yondoshuvdagi nazariy qarashlar, chet el tadqiqotchilari fikrlari asosida “Bank injiniring” tushunchasini kiritish to‘g‘ri bo‘lmaydi. Ko‘pgina davlatlarda bu tushunchadan qochib, unga bo‘lgan qarashlarni turlicha talqin qiladilar. Jumladan, Rossiya davlati amaliyotida bank injiniringiga innovatsiya va injiniring o‘zrao bog‘lovchi sifatida keltiriladi [8].

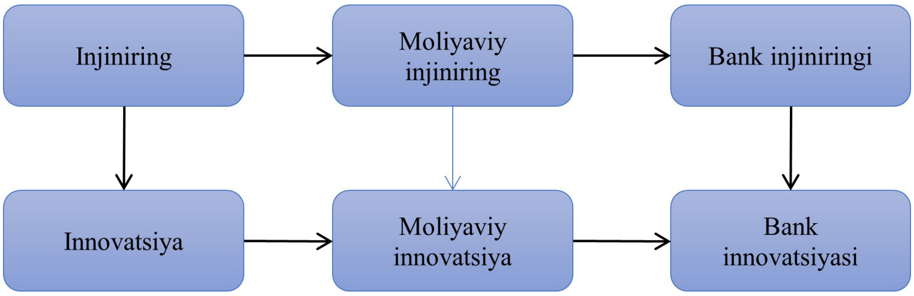

1-rasm: Innovatsiya va injiniring o‘zaro bog‘liqligi [9]

Ushbu rasmga muvofiq bank innovatsiyasi alohida guruxga ajratilgan. Mantiqiy jihatdan yondoshilsa bu to‘g‘ri, chunki banklar bu moliyaviy institutlar bo‘lib, moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqadilar va sotadilar xuddi shunday innovatsiyani ham. Quyidagi birinchi rasmda bank faoliyati moliyadan tashqarida qoldirilgan bo‘lib, ammo uni alohida soha sifatida kiritilgan. Bu moliyani iqtisodiy kategoriya tushunchasiga teskari yondoshuvni keltirib chiqaradi. Bizni asosiy maqsadimiz moliyaviy injiniringdan bank injiniringini alohida ajratib olish hamda uni mustaqil konsepsiyasi va tamoyilini yaratish hisoblanadi.

Ikkinchi tomondan banklar moliya bozoridagi aktiv ishtirokchilar hisoblanadi. Bunda ular riskni minimallashtirishda, foydani ko‘paytirishda hamda zararni kamaytirish hisobiga fond, valyuta va pul bozorlari vositalaridan foydalaniladi. Bu holatni bank faoliyatiga injiniringni qo‘llash deb baholash mumkin. Ikkinchi tomondan banklarning maxsus mahsulotlari bo‘lib, bulardan foydalanish alohida yangi sohasini kiritishni ya’ni bank injiniringni kiritishni zaruratini keltirib chiqaradi.

Hozirgi kunda rivojlanayotgan davlatlarda bank sohasi davlatlarni iqtisodiyotini innovatsiya orqali rivojlantirishning asosiy instituti hisoblanadi. Bank sohasining rivojlanishi turli davlatlarda har xil bo‘lib, ayrim qo‘llanilayotgan innovatsion mahsulotlar boshqa rivojlangan davlatlarda oldindan qo‘llanilib kelayotgan bo‘lishi mumkin. Bu holat mamlakat bank sohasida bank injiniringni yaratish yoki amaliyotga qo‘llash bo‘yicha muam-

molarni keltirib chiqaradi. Bu sohani respublikamizda asosiy rivojlanishini uchta omil bilan baholash mumkin: ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy.

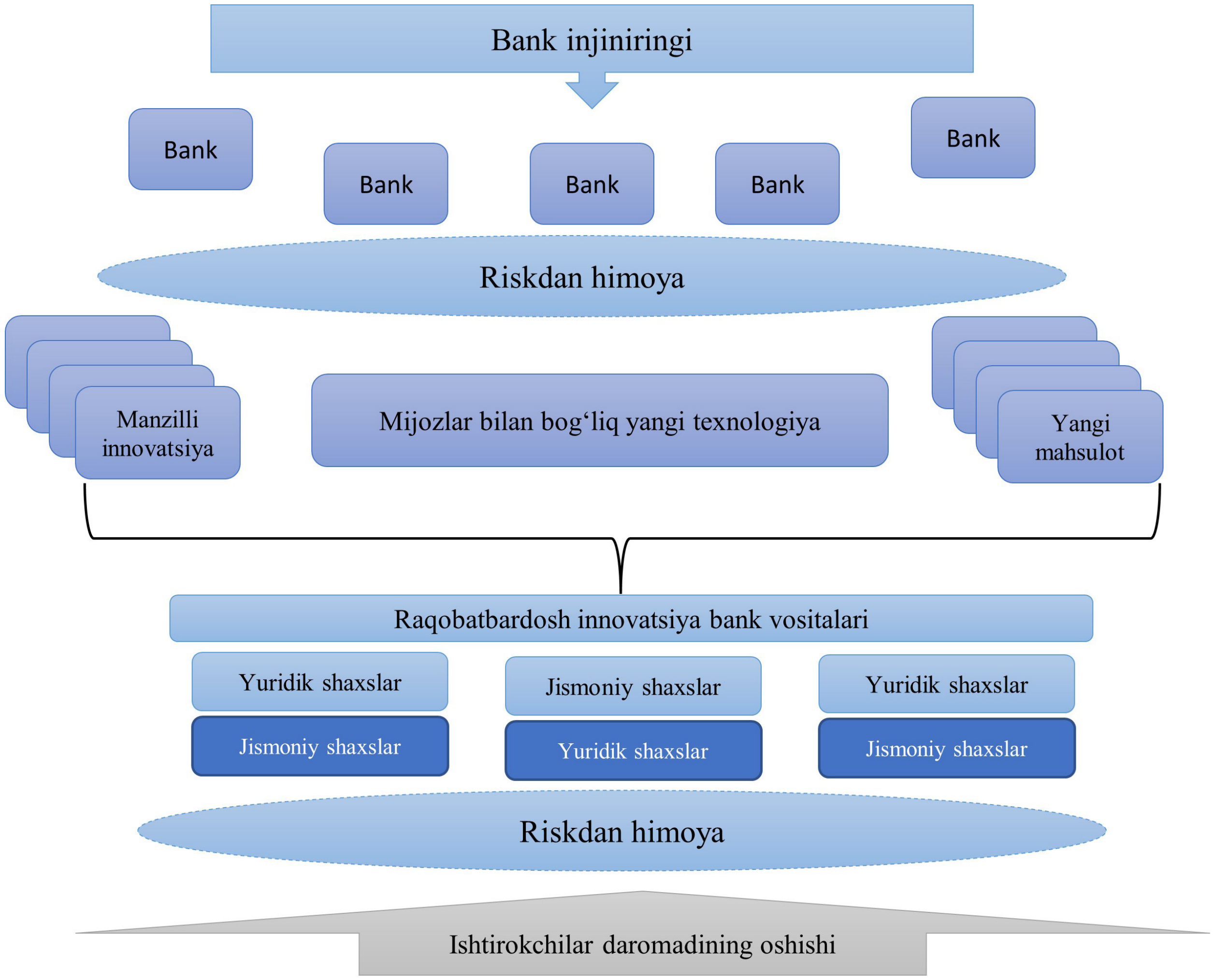

2-rasm: Bank injiniringini yuzaga kelishi [6]

Ijtimoiy sohada: aholi daromadlarini pastligi, bank jamg‘armalariga qiziqishni yo‘qligi, moliyaviy bitimlarni yetishmasligi, nafaqa yoshdagilar kamligi.

Iqtisodiy sohada: banklarning likvidligini pastligi, banklar bozorida raqobatning pastligi, banklarning mahsuloti kamligi, jahon bank bozoriga banklarning yo‘qligi, korxona va tashkilotlar bilan banklar o‘rtasidagi integratsiyalashuvning pastligi.

Huquqiy sohada: huquqiy, moliyaviy savodxonlikni pastligi.

Olib borilgan tadqiqotlar asosida xulosa qiladigan bo‘lsak, moliyaviy injiniring – bu moliyaviy innovatsiyalarni ishlab chiqish va yaratishni taqdim etadi, bank injiniringi bank innovatsiyasini ishlab chiqish va unga moslashishni taqdim etadi. Shuning uchun banklar zudlik bilan faoliyatlariga moliyaviy injiniringni qo‘llash tavsiya etiladi.

Ikkinchi muhim xususiyatlaridan biri banklardagi boshqaruvchilik xususiyatini oshirishda “moliyaviy menejment”ni to‘g‘ri tashkil etish banklarni bozordagi o‘rnini to‘g‘ri topish imkoniyatini oshiradi. Shuning uchun xorijiy davlatlarda olib borilgan ko‘plab tadqiqotlar “moliyaviy menejment” yoki “bank menejmenti” bilan “moliyaviy injiniring” o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib berishga harakat qilishgan.

Moliyaviy injiniring maqsadi yuzaga kelayotgan holatlardan kelib chiqib baholanadi. Bank menejmentini asosiy maqsadi sifatida quyidagilarni belgilab olish mumkin

- maksimal foydaga erishish;
- bankni aksionerlari va kreditorlari tomonidan uning faoliyatini moliyaviy ta’sminlash va rivojlantirish;
- bank faoliyati samaradorligini oshirish;
- riskni boshqarish.

Bank menejmenti subyektlari sifatida, bankning moliyaviy xizmatchilari, rahbariyat va bank menejerlari olinadi. Demak, moliyaviy (bank) menejmenti va moliyaviy injiniring oʻrtasidagi farqli xususiyatlarni nimalarda paydi boʻlishi koʻrib chiqamiz.

Moliyaviy (bank) menejmenti bu uzluksiz toʻxtamaydigan jarayon boʻlib, uning maqsadi yuzaga kelgan holatlar hamda olingan natijalar bilan bogʻlangan boʻib, ular vaqt oʻtishi bilan oʻzgarib boradi. Moliyaviy injiniring maqsadi aniq boʻlib, hech bir holat bilan bogʻlanmagan.

Umumiy bogʻliqlikni fazodagi formulasini tuzib olamiz. Buning uchun bizga uch oʻlchovli fazoda bank menejmentini toʻgʻri chiziq formulasidan, moliyaviy injiniring uch oʻlchovli fazoda parollapeped sirti va hajmi formulalaridan foydalangan holda bogʻliqlikni topamiz.

Bizga ma’lumki fazoda toʻgʻri chiziqning parametrik va kanonik tenglamalari quyidagi koʻrinishga ega:

$$\begin{cases} x = x_1 + tm \\ y = y_1 + tn \\ z = z_1 + tp \end{cases} \quad (1)$$

Bu yerda, m-natija, n-maqsad, p-vaqt, t-tenglamani oʻzgarish parametrlari. Ushbu formula toʻgʻri chiziqning parametrik formulasi yoki bizni misolimizda bank menejmentining uch oʻlchovli fazodagi parametrik formulasi. Bu yerdan t-tenglamani oʻzgarish parametrlarini topib olsak, quyidagi koʻrinishga ega boʻladi:

$$\text{т}= \frac{\text{х}-x_1}{\text{м}}, \quad t = \frac{\text{й}-y_1}{n}, \quad t = \frac{\text{з}-z_1}{p} \quad (2)$$

bu yerda $\frac{\text{х}-x_1}{\text{м}} = \frac{\text{й}-y_1}{n} = \frac{\text{з}-z_1}{p}$ (3) teng boʻlib, bank menejmentida natija maqsad va vaqtni oʻzgarish tenglikni beradi, ya’ni har qanday qiymatda oʻzgarish noʻqtalarini bir xil siljish imkonini beradi. Bank maqsadini oʻzgarishi, natijani oʻzgarishiga ta’sir qilib ma’lum bir noʻqtaga siljishiga olib keladi. Masalan, rasmda maqadni x_n ga siljishi, natijani y_n ga oʻzgarishiga olib keladi. Ularning kesishish noʻqtasi K (x_n, y_n) ni beradi. (3) tenglik bank menejmentining uch oʻlchovli fazodagi kanonik tenglamasi deyiladi.

Moliyaviy injiniring uch oʻlchovli fazodagi koʻrinishi parallelopeped boʻlib, uni sirtini yuzasi va hajmi quyidagicha hisoblab topiladi:

$$S = 2(mn + np + mp)$$
$$V = mnp$$

Bu yerda, m-natija, n-maqsad, p-vaqt. Formulalardan tahlil qiladigan boʻlsak, moliyaviy injiniring hajmi vaqt, natija va maqsadni oʻzgarishi aniq bitta natijaga erishish imkonini beradi. Xuddi shunday sirti ham.

Yuqoridagi formulalardan foydalangan holda bank menejmenti va moliyaviy injiniring sirti orqali oʻzaro bogʻliqlikni topamiz. Buning uchun fazoda toʻgʻri chiziq va tekislik orasidagi burchak formulalaridan foydalanamiz:

$$\text{син}\,\varphi = \frac{\text{Ам}+\text{Бн}+\text{Сп}}{\sqrt{A^2+B^2+C^2} * \sqrt{m^2+n^2+p^2}} \quad (4)$$

Fazoda toʻgʻri chiziq va tekislik orasidagi burchakni topish formulasi. Bizning rasmimizda A(0,0,0), V (m+1,0,0) deb qabul qilamiz. Natijada oʻzaro bogʻliqlik formulasi quyidagi koʻrinishga ega boʻladi:

$$S = 2(2m + 1) \quad (5)$$

Qolgan holatlarda natija va vaqtning bir birlikka oʻzgarishi taqsimot qonuniga asosan uchta kattaliklar chambarchas bogʻliqligini koʻrsatadi. Bu esa yuqorida qabul qilingan gepotizamizga asosan moliyaviy injiniring va bank injiniringi oʻrtasidagi maqsadning oʻzgarishiga turlicha yondoshuvlarni keltirib chiqaradi. Jumladan, (natija) va (vaqtning) teng birlikka oʻzgarishi moliyaviy injiniring hamda bank menejmenti m(maqsadi) bir xilligini ta’minlash imkonini beradi; ning ga nisbatan (p>n) boʻlishi, maqsadlar turlicha boʻlib, oʻzaro bogʻliqlik jarayoni sezilmaydi; ning ga nisbatan (n>p) boʻlishi, maqsadlar bir biriga yaqin boʻlib, oʻzaro bogʻliqlik jarayoni oʻrtacha boʻladi.

Demak moliyaviy injiniring hamda bank menejmenti oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlik jarayoni qoʻyilgan maqsadning oʻzgarishi asosida tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa turlicha iqtisodiy qarashlar asosida olib borilgan tadqiqotlardagi gepotezani asoslash imkonini berdi.

Koʻplab olib borilgan tadqiqotlarda ushbu oʻzaro bogʻliqlikni ochib berishda moliyaviy injiniring obyekti sifatida asosan qimmatli qogʻozlar, moliyaviy vositalardan hamda risk va daromaddan foydalanishgan.

Hozirgi vaqtgacha bank faoliyatida moliyaviy injiniringning iqtisodiy samaradorligini baholovchi aniq yo'nalish mavjud emas, moliyaviy injiniringni bank faoliyatiga qo'llashni yagona umumlashgan hoyasi, tamoyillari, funksiyalari, aniq maqsadga yo'naltirilgan konsepsiyasi yaratilmagan. Bu esa bank sohasida moliyaviy injiniringni qo'llashning metodologik asosini yaratish va shu asosida yangi mahsulotlarni qo'llash tamoyillarini yaratish zaruratini keltirib chiqaradi.

Ammo bank sohasini rivojlanish konsepsiyalariga e'tibor bersak, bozorda bank injiniringini yaratilishi o'zining xususiyatlari bilan turlicha farq qilinishini ko'rish mumkin. Hozirgi kunda bank sohasida qiyosiy tub o'zgarishlarning yuzaga kelishi, yangi bank mahsulotlari yaratilishi, daromadi, likvidliligi va risklarini boshqarishga bo'lgan talabning ortib borishi, bank sohasiga oid yangi rivojlanish konsepsiyasini ishlab chiqish zarurligini keltirib chiqarmoqda. Mana shunday konsepsiyalardan biri, ilg'or xorij amaliyotida keng qo'llanilayotgan bank injiniringi hisoblanadi. Bank injiniringi bir tomondan loyihalash jarayoni, raqobatdosh innovatsion bank instrumentlarini ishlab chiqish va amaliyotga qo'llash, biznes jarayoni va mahsulotlarni yaratishini bildirsa, ikkinchi tomondan bu bank amaliyotidagi dolzarb muammolarni yechish va ularga iqtisodiy tomondan tizimli yondoshuv asosida turli usullarni ishlab chiqish imkonini beradi. Bank injiniringining asosiy maqsadi innovatsion yangi bank mahsuloti va xizmatlarini yaratish, bankning moliyaviy resurslari, riski, likvidligi, daromadi va axborotlarni maqsadli taqsimlash hamda qayta taqsimlashni, bank kontragentlari talablari asosida ularni bankning makro va mikro faoliyatiga qo'llash hisoblanadi. Bank injiniringining asosiy maqsadi bankka qo'shimcha daromadlar keltirish, yuqori innovatsiyali bank mahsulotlarini yaratish va bozorda raqobatchilaridan ustunligini ta'minlash. Uning muhim omillari sifatida quyidagilarni keltirib o'tish mumkin:

- kapital harakat uchun qulay sharoit yaratish;
- qo'shimcha daromad olish;
- bank risklarini diversifikatsiyalash;
- risksiz daromad olish. Spekulyativ operatsiyalar asosida qo'shimcha daromad olish.

XULOSA

Yuqorida keltirilgan asosiy maqsad omillari asosida bank faoliyatining asosiy javobgar funksional segmenti – risklarni boshqarish, qimmatli qog'ozlar bilan savdo qilishda spekulyativ strategiyani ishlab chiqish va bajarish moliyaviy instrumentlar va eng muhimi innovatsion bank mahsulotlari bilan bog'langan. Bank injiniringi yangi innovatsion mahsulotni yaratish bilan bank operatsiyalari daromadini oshirishga, likvidlikni va riskni boshqarish imkoniyatlarini oshiradi. Bu esa pul oqimi harakati va uni tashkil etishi bo'yicha ko'p qirrali muammolarni yechish imkonini beradi. Bank injiringining bank faoliyatidagi natijasi quyidagi bosqichlar asosida amalga oshiriladi:

- birinchi bosqichda bank-emitent investitsion mahsulotning aniq maqsadini bilishi zarur. Innovatsion bank mahsulotini amaliyotga kiritilishi, bank-emitentning qo'yilgan maqsadi asosida likvidligini boshqarishni takomillashtirish imkonini beradi;
- ikkinchi bosqichda kontragentlarning salohiyatini tahlil qilish orqali, ularning xususiyatiga ta'sir qiluvchi turli risklar darjasini pasaytirish, kontragentlar passiv va aktivlarining likvidligini ta'minlash, aksionerlik kapitalini boshqarishni optimallashtirish, yuqori rentabelli aktivlarni joylashtirish orqali daromad olishi nazorat qilinadi;
- uchinchi bosqichda bank injiniringi amaliyotga tatbiq etilgan innovatsion bank mahsulotining natijasiga va bank faoliyatiga ta'sir qiluvchi moliyaviy risklarning turlari, darajasi va usullari bo'yicha to'liq baholashni ko'rib chiqadi;
- to'rtinchi bosqichda bitta yoki bir nechta bank mahsulotlari tanlab olinadi. Tanlangan bank mahsulotlarini moliyaviy vositalar asosida uning modifikatsiya (qanday bozorda ishlashi, vazifalari va yechiladigan masalalari) tanlab olinadi;
- beshinchi bosqichda bank injiniringi innovatsion bank mahsulotini, bankning risklarni ichki nazorat qilish usullari va test o'tkazish orqali qo'yilgan masalalar o'rganadi. Bank injiniringi risklarni boshqarish usuli bank strategiyasi bilan bog'liq bo'ladi. Bank injiniringining bank mahsulotlarini yaratish jarayonida bankni risklarga nisbatan munosabati agressiv, tizimli va konservativ holatda bo'lishi mumkin;
- oltinchi bosqichda bank injiniringi tomonidan tanlangan bank instrumentlari orqali bankning riski, daromadi va likvidligini o'zaro munosabatini baholash vazifasi yechiladi. Masalan, amaliyotda bank portfelining eng yaxshi nisbati uning diversifikatsiyalangani hisoblanadi. Agar kredit portfeli to'g'risida bo'ladigan bo'lsa, uning sek'yuritizatsiya qilingani hisoblanadi;

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

- yettinchi bosqichda bankning innovatsion mahsulotini tatbiq etishning turli tahliliy variantlari ko‘rib chiqiladi. Bank faoliyatini rivojlantirishning turli omillari bo‘lgani uchun, yaratilgan mahsulotni tashqi muhitni o‘zgarishi ta’sirida keyingi yillar uchun prognozini ishlab chiqishi zarur;
- sakkizinchi bosqichda yaratilgan mahsulotni amaliyotga tatbiq etishni oxirgi varianti ko‘rib chiqiladi. Bunda ushbu jarayonni baholovchi ekspert guruhlari ishlaydi. Keyin oxirgi qarorni bankning turli huquqiy, texnologik, kredit, investitsiya va moliyaviy bo‘limlari qabul qiladi;
- to‘qqizinchi bosqichda bank injiniringi bank ichki muhitida yangi mahsulotni amaliyotga kiritish bo‘yicha tashkiliy tadbirlarni ishlab chiqadi. Bu tadbirlarga moliyaviy va mehnat resurslarini taqsimlash, bank mahsulotini nazorat qiluvchi bo‘lim, bank innovatsion mahsulotini ishlash grafigini, turli hujjatlarni ishlab chiqishni, buxgalteriya hisobini yuritishni va h.k.;
- o‘ninchi bosqichda bank injiniringi uning sotilishi va ishlashini nazorat qilish;
- o‘n birinchi bosqichda yangi bank mahsuloti bozorda qo‘llab-quvvatlash.

Bu shunday vaziyatlar uchunki, bunda aksiya kursining o‘zgarishi, kotirovka va sotish tizimida yuzaga kelgan favqulodda holatlarda foydalaniladi. Shuning uchun bank doimiy ravishda yangi innovatsion bank mahsulotini kuzatib turishi va zarur holatlarda bozorda uning harakatini qo‘llab-quvvatlashi zarur. Shunday qilib, yuqorida taklif etilgan bank injiniringi metodologiyasi o‘n bir bosqichni o‘zida qamrab olib, tug‘ilgan g‘oyani yaratish va uni bozorda kirib borishigacha bo‘lgan bosqichni qamrab oladi. Ushbu metodologiyaga e’tibor beradigan bo‘lsak, bank injiniringi yaratilgan mahsulotni samara berishida unga ta’sir etuvchi turli moliyaviy risklarni boshqarish muhimligini keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Бочаров В.В. Финансовый инжиниринг. – СПб.: Питер, –2004. –С. 400.
2. Бродский М.Н., Бродский Г.М. Право и экономика: инвестиционное консультирование. – Санкт-Петербург: Консальт, –1999. –С. 444.
3. Колб Р.У. Финансовые деривативы. Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. –С.274-275.
4. Воробьева З. Финансовый инжиниринг на рынке облигаций. Сборник научных трудов. – М.: НГУ, 2002. –С.419-421.
5. Сорос Дж. Алхимия финансов. - М.: Инфра-М, 1996. .С.25-35.
6. Джон Ф.Маршалл, Викул К. Бансал. Финансовая инженерия: Полное руководство по нововведениям: Пер. с англ. –М.: ИНФРА-М, 1998. –С.37.
7. E.J.Kane. Accelerating Inflation, Technological Innovation.-Washington: Journal of Finance. –1981. –P.355.
8. V.Niechans. Financial Innovation, Multinational Banking and Monetary Policy.-Washington: Journal of banking and finance. –№7. –1983. –P.539.
9. V.M.A.Akhtar. Financial Innovations and their Implications for Monetary Policy: an International Perspective.-Washington: Basle. Bank for International Settlements. –1983. –P. 5.
10. V.G.Dufey, J.N.Giddy. The Evolution of Instruments and Techniques and International Financial Markets.-Washington: Suerf Series. –1981. –P. 4.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.